

motu augetur attritus, a quo calor pendet tanquam a causa sua proxima. Si enim putredo facta ex se

§. 699. **Q**uin ex eadem perspicitur origo, rigitur, quæ potu, fotu, balneo, dis, mellitis, laxantibus fit.

Siccitas inter effectus caloris febrilis numeratur, uti constat ex illis, quæ ad §. 689. dicta fuerunt; atque ibidem demonstratum fuit tam in fluidis, quam in solidis corporis partibus, siccitatem nasci, dum nimius calor adest. Adeoque ex illis, quæ hætenus tradita fuerunt de calore febrili, poterit etiam intelligi siccitatis origo, ejusdemque natura & efficacia. Siccitas autem in fluidis nostris adeste dicitur, quando diluentis ventriculi aquosi debita copia deficit; unde reliquæ fluidorum partes concrefcunt & adunantur in majores moleculas, quæ per ultimas vasorum angustias transire nequeunt: in solidis vero partibus corporis adeste dicitur idem vitium, quando illa defectu liquidi alluentis exarescunt, rigida sunt, & contrahuntur. Adeoque siccitas & in solidis & in fluidis partibus semper defectum liquidi, quod naturaliter adeste debet, supponit. Siccitatem autem adeste novit Medicus, si partes illæ corporis nostri, quæ naturaliter semper humidæ sunt, aridæ appareant; quod ergo imprimis in externa corporis superficie distingui poterit: & inde non sine ratione concluditur, in internis pariter corporis partibus simile vitium obtinere. Cutis nostra, tenuissimo halitu, ex arteriis exhalantibus expresso, semper fovetur, & laxatur; simulac illud deficit, exarescit cutis, & squalida apparet ac durior; ut in febre ardente funesto omine toties observatur. Nares internæ, lingua, gingivæ, palatum, fauces, & totum os internum in sanis hominibus in omni puncto madent; oculi tenuissima lymphæ irrorantur; & dum illa deficit, pulverulenti & squalidi apparent. Si ergo in illis partibus, quas semper in morbis curandis sollicite lustrare solent prudentes Medici, humiditas naturalis deficiat, novimus siccitatem adeste; adeoque metuenda esse omnia illa mala, quæ ab humorum per minimam via impedito transitu pendunt. Alia autem occasio-

calorem faceret, in membro sphacelato longe major, quam in reliquo corpore, deberet adeste.

natura, efficacia siccitatis; & curatio inde dicitur, clysmate, gargarismate, ex aquosis, subacidis

(§. 609. f.) etiam dictum fuit, quibus signis cognosci posset liquidi per nimium motum febrilem dissipatio, id est siccitas; atque ibi illa signa enumerata fuerunt.

Cum autem siccitas supponat fluidi, humorum nostros diluentis, penuriam; adeoque & humorum immeabilitatem & imminentem coarctationem, & minimorum vasorum exarescentiam, dum solito humore non alluuntur; patet facile, quam remedia curatio siccitatis requirat. Omni enim modo tunc conatur reddere humoribus illud, quod perierat, diluens nampe vehiculum, quod aquosum pro maxima parte esse novimus: unde aqua potu, fomentis, balneis, clysmatibus, gargarismatibus ingeritur corpori, vel applicatur partibus illis, in quibus siccitas deprehenditur; atque eadem opera laxantur vascula, quæ per siccitatem contracta liquidis transmittendis omnem denegabant viam. Adhuc aquosis farinosa mollia, ut rigida siccitate partes emolliantur citius, & aqua, leni tali glutinoso unita, quasi magis hæreat partibus, neque tam cito dilabatur de corpore. Cum autem siccitatem comitetur semper sanguinis major tenacitas, adduntur mellita, fructuum horæorum succi, syrupi & sapæ ex his confectæ; ut per hæc adunatæ jam fluidorum moleculæ solvantur felicius, sicque liber fluidorum meabilium per vasa pervia motus restituantur: hoc enim factu, aberit siccitas, & pristina redibit corporis partibus omnibus humiditas. Cum autem siccitas calorem majorem soleat sequi, atque calor ad putredinem disponat; simul his adduntur acida; & imprimis illa, quæ sanguinem solvant & attenuant, uti sunt acidi vegetabilium succi, vel fermentati, vinum acidulum, acetum &c. Hac methodo optime tolli poterit siccitas, & simul emendabuntur illa vitia, quæ siccitatem comitari solent, vel sequi.

DELIRIUM FEBRILE.

§. 700. **D**elirium est idearum ortus non respondens externis causis, sed internæ cerebri dispositioni, una cum judicio ex his sequente, & animi affectu, motuque corporis inde sequente: atque his quidem per gradus auctis, solitariis, vel combinatis, varia deliriorum genera fiunt.

Delirium, & delirare sic dictum voluerunt Etymologi, quasi a recto recedere: *lira* enim vocabatur fossa recta, quæ in agris ducebatur; ut terræ uliginem reciperet; unde delirus dicebatur homo, quod a recto ordine & lira quasi aberraret. Alii maluerunt vocabuli hujus originem ducere a *del* & *lira*, quod a *del* nuga, ineptiæ, derivatur.

Quando delirium ferox & perpetuum, a cerebro primario affecto cum febre acuta adest, tunc vocatur Phrenitis (vide §. 771.): hic autem loci tantum agitur de delirio, tanquam symptomate febrili; quod nec perpetuum semper est; & sæpe absque cerebri primaria affectione adeste observatur. Sic v. g. multis hominibus contingit, ut in vigore validi paroxyfmi febris intermittens delirent; finito ve-

ro paroxyfmo, illud delirium abest iterum. Tale malum distinxerunt a Phrenitide Medici, & summo quidem jure; tuncque simpliciter vocaverunt delirium. Veteres Græci hoc symptoma vocabant *παραφρεσίν* &c.

Ut autem rite intelligatur, quid proprie dicatur *delirare*, sequentia considerari merentur.

Idea vocatur res cogitata, & est imago in mente percepta, alia hoc, alia illo tempore. Quatenus vero idea in nobis sunt a causis extra nos positis, videntur pendere a mutata superficie nervi, per tactum moti objecti excitata (p); sic tamen ut illa mutatio libero nervo propagetur ad aliquem in cerebri medulla locum. Ultima autem hæc mutatio in cerebri medulla facta tam simplex videtur,

(p) Hærm. Boerh. Instit. §. 306. 308. &c.

ut vix indagari, multo minus explicari possit. Interim tamen ab hac mutatione, qualiscumque demum fuerit, oritur in intellectu percipiente cogitationis mutatio, quæ nihil repræsentat, quod est in actione objecti, vel passione organi; sed tamen eandem actionem ejusdem objecti in idem organum sequitur semper eadem idea. Nexus autem ideæ cum illa mutatione medullæ cerebri non concipitur ullo modo, & a nemine explicatus fuit: experimentis tamen certissimis constat, eidem mutationi necesse eandem cogitationis mutationem. Sic si millies videam circulum, toties habebō ideam circuli. Si ergo a quacumque demum causâ, in corpore latente, nervi, spiritus, cerebri medulla, eodem modo afficiantur, ac sit a causis externis, ultimam superficiem nervosam organorum sentientium mutantibus; ideæ similes excitabuntur. Hæc autem perceptio ideæ, nata ex mutatione physica organi sentientis intimi, sive sensorii communis, a causâ interna, vocatur imaginatio.

A tali autem mutatione sensorii communis, quæ fit absque causis externis in sensuum organa agentibus, nasci in nobis ideæ novimus, dum in somnis varia videmus, audimus, ratiocinamur, animi affectibus movemur &c. sic ut nihil fere vigilantem hominem afficiat, quin & simile se quandoque offerat dormienti. Præterea invenimus in nobis hanc potestatem, ut possimus per voluntatem in sensorio communi retinere eum statum, qui oritur ex actione distincti & vivido objecti: dicitur Attentio, cujus effectu idea distincta, clara, vivida, diu præsens habetur. Possimus etiam efficere, ut renascantur ideæ, ope objectorum in sensuum organa agentium perceptæ antea; licet non renovetur objectorum in sensus actio, docet Memoria. Possimus in nobis excitare ideas tales, quales nunquam ante ope sensuum percepimus: ut dum v. g. chimæram nostra imaginatione fingimus. Ex quibus omnibus patet, ab interna mutatione sensorii communis posse in nobis excitari ideæ, absque ulla ope causarum, quæ extra nos sunt.

Delirare ergo dicitur homo, dum idearum ortus non respondens causis externis, sed ab interna cerebri dispositione mutata pendens, nata præter voluntatis imperium. Observamus enim quandoque ægris, dum incipiunt delirare, horrenda phantasmata observari, quæ adeo detestantur, ut omni voluntatis nixu delere conentur has ideæ, nec possint tamen. Varii autem deliriorum gradus observantur; aliquando enim hæc mutatio a causâ interna in sensorio communi facta tam levis est, ut minor sit illis actionibus, quas impreserant consuetæ potestates rerum sensibus perceptarum; tuncque ideæ sic natae facile delentur, & cedunt illis, quæ sensum perceptione oriuntur: hic quasi primus delirii gradus habetur, dum ægri se quoddam objectum sensibus percipere existimant, moniti tamen ab adsistantibus facile vident, se deceptos fuisse. Ubi vero hæc actio causæ internæ in sensorium commune tam valida est, ut vel æquet, vel & superet, illam mutationem, quæ per sensuum organa fit; nulla ratione persuaderi poterit ægris, extra se talem causam non adeste, per quam hæc ideæ excitantur; imprimis si olim similes ideæ ab objectis externis natæ fuerint: tunc enim firmissime credunt, tales causas externas renatas esse; & irascuntur amicis, qui negare audent talia, quæ ipsis adeo evidentiâ appa-

rent. Distinxit hoc optime Celsus (*), ubi de phrenitide agens dicit: *Phrenitis verum tum demum est, cum continua dementia esse incipit, aut cum æger, quamvis adhuc sapiat, tamen quasdam vanas imagines accipit: perfecta est, ubi mens illis imaginibus addicta est.* Si enim illa mutatio a causâ interna latente in sensorio communi tam efficax fuerit, ut superet effectus omnium aliarum causarum in sensorium commune agentium; tunc illa idea menti semper præsens manet, nec ullo ratiocinio poterit emendari. Tamen in miseris illis intimum illud mentis conscium, & idearum quasi fundus, manet æquæ bonum ac in aliis: nam si subitanei quid & improvvisi ipsis acciderit, pro momento bene respondent; paulo post, deleta vivida hæc impressio, relabuntur in eandem imaginationem.

Verum ideæ perceptas sequitur judicium. Adest enim in nobis facultas plures ideas simul cogitandi, quæ vel eadem vel diversæ videntur, & simplici intuitu intimum illud cogitans in nobis videt, an convenient tales ideæ, an diversæ a se invicem sint, sicque judicium factum est. Totum enim illud, quod in nobis judicium vocatur, pendet ab intimo illo cogitante contemplato suas ideæ. Unde dum in delirante homine, a mutatione sensorii communis ab interna causâ facta, nascitur idea, atque illa comparatur cum simili idea, a causis externis in sensuum externorum organa agentibus olim nata, & per memoriam repræsentata, sequitur judicium affirmans, similes illas ideæ a similibus causis ortas fuisse; adeoque delirans firmiter tunc sibi persuasum habet, talem causam extra se existere, quæ olim in sensuum organa agentium similem ideam in mente excitaverat: si nempe æque vivida sit illa impressio a causâ interna, mutante sensorium commune, nata, ac fuit illa, quæ antea per sensuum organa ab objectis externis fiebat.

Uti autem alia occasione (vide Commentaria §. 104.) dictum fuit, quasdam ideæ comitatur illud gratum, vel ingratum, quod inevitabili necessitate rapit totam mentem, ut illud gratum faciat perennare, ingratum vero removeat vel destruat. Singulares illos animi motus, ab hoc grato, vel ingrato, ideæ comitante, natos, dixerunt animi affectus vel pathemata. Illos vero animi affectus sequuntur & corporis motus, per quos conatur homo illud displicens removeat vel destruere; illud placens retinere; hinc ubi delirantibus hominibus tales ideæ nascuntur, quæ validos animi effectus excitant, de lecto exsiliunt, adsistentes lædunt, & summos corporis motus incredibili sæpe vi & diu faciunt, ut vel fugiant, quæ nocitura credunt, vel arripiant talia, quæ expetunt. Hæc sunt illæ desipientiæ, quas ferinas, *ὄρνιθες Hippocrates* (q) vocavit; dum nec ratio, nec minæ, nec pericula absterrent miseros, quo minus sibi sæpe aliisque noceant.

Cum autem & ideæ perceptæ quandoque adiphoræ sint, sive non habeant sibi adjunctum illud placens vel displicens, potest & sensorium commune affectum esse in morbis sic, ut delirent ægri, quamvis nec animi affectus, nec validi corporis motus deliria comitentur. Talia videntur esse illa deliria, de quibus dixit Hippocrates (r): *Tremula, obscura, desipientia, & ubi ægri continuo quasi attrahendo aliquid palpant* (hoc enim sensu vocabulum *ψαλλόμενοι* explicat Galenus) *valde phrenitica.* In Com-

Tom. II.

(*) Lib. III. cap. 18 pag. 143. 149.

(q) Prædiction. Lib. I. text. 24. Charter. Tom. VIII. pag. 715. & alibi sæpius.

(r) Ibidem text. 33. pag. 724.

mentario enim hujus loci monuit Galenus (*), plurimos homines, atque etiam Medicos aliquando errare, dum phreniticos non credunt agros, nisi exsiliant de lecto vel vociferentur, ideoque merito vocari obscuras has desipientias; cum tamen pessimi ominis sæpe sint, adeoque harum cognitio quam maxime sit necessaria. Cum enim omne delirium ponat cerebri medullofi affectionem morbosam, uti sequenti dicitur paragrapho; poterit & in tali casu ingens periculum adesse, licet non adeo magni tumultus appareant.

Si autem a tali mutatione sensorii communis, a causa interna morbosa producta, nascatur talis idea, cui similis antea nunquam in mente existerat, tota mens hanc admiratur, & perturbatur. Sic epilepticis in ipso paroxysmi insultu contingit habere ideam colorum, odorum, saporum &c. quos ad nullos cognitos se referre posse testantur. Sic in somnis habemus aliquando ideas talium rerum, de quibus nunquam antea cogitavimus: unde admodum probabile videtur, & in morbis similia quandoque contingere. Ac simile quid indicatur in Coacis Prænotionibus (s), ubi habetur: In febribus mentis emotiones taciturnæ, in eo qui voce privatus non est (ut dicitur) perniciose. Dum enim talis insolita idea nascitur, homo quasi attonitus stupet, & uti in summo metu sit, vox faucibus hæret. Memini me aliquoties talem delirii speciem in morbis acutis observasse, ubi attoniti quasi & taciturni jacebant ægri; dum interim vultus miserorum exprimebant summam admirationem & metum; & in pluribus non diu post horrendæ convulsiones sequebantur. Si jam

§. 701. **P**onit ergo semper cerebri medullofi affectionem morbosam; quæ ab obstructione quacunque; impedito influxu, transfluxu, effluxu per cerebrum; violentiori velocitate; stagnatione; & plurimis sane causis oriri potest; ad quas investigandas serio incumbendum, ut fiat curatio.

Cum ergo in delirio mutetur interna cerebri dispositio, sic ut inde nascantur ideæ, quales in sanis hominibus ab externis causis in sensuum organa agentibus fiunt, atque ab his ideis excitentur animi affectus; hos excitatos sequantur validi sæpe corporis motus; patet, debere hanc dispositionem morbosam afficere illam partem corporis nostri, a qua pendet perceptio istarum mutationum, quæ in nervis omnibus corporis ab objectis externis excitantur, & per quam partem, per nervos ad musculos tendentes, excitantur motus. Verum constat directis experimentis, ad sensuum perceptionem, & motus muscularis exercitationem, requiri liberum commercium nervorum cum encephalo, unde originem ducunt: si enim ligatura vel alio quocumque modo intercipiatur hoc commercium, deficit sensus & motus in illis partibus corporis, ad quas nervi ligati deferuntur. Et cerebro compresso, v. g. ab effusis humoribus intra cranium, omnes sensus & motus voluntarii delentur; uti in Vulnerum Capitis historia dictum fuit. Est ergo in cerebro locus, a quo nervi omnes, sensibus & motibus voluntariis perficiendis destinati, originem suam ducunt; & ad quem locum perductæ mutationes illorum nervorum faciunt illas ideas, animi affectus, motus corporis &c. nasci, illum autem locum, qualiscunque demum fuerit, vocare solent Medici sensorium commune, a quo mutabilitas cogitationum a mutata

simul summum placens, vel summum displicens insolitam talem ideam comitetur, satis apparet, quantæ turbæ expectandæ sint.

Patet ergo varia deliriorum genera esse, prout vel simpliciter tantum nascantur ideæ ex mutata dispositione cerebri a causis internis; diversa iterum pro magis minusve valida impressione, quam faciunt tales ideæ. Dum judicium ex ideis sic perceptis sequitur, iterum aliud delirii genus habetur: figuratum, vel ingratum has ideas comitetur, solent nasci animi affectus magis vel minus impetiosi, atque eosdem sequuntur plerumque tunc corporis quidam motus, unde iterum alia deliriorum diversitas patet.

Cum autem animi affectus tantum imperium habeant, tam miris modis corpus mutare possint (vide Commentaria §. 104.) apparet, diversas omnino deliriorum sequelas esse, prout hos illosve animi affectus excitaverint. Longe enim aliam mutationem corpori inducit ira, quam metus; gaudium quam tristitia &c. Unde Hippocrates (t) jure dixit: Quæ deliria cum visu fiunt, turiora; quæ cum studio, periculosa. Si jam delirantes insidias suspicentur, & omnem cibum & potum respuant, uti quandoque observatur; vel inani metu imminentium hostium omnem somnum caveant; patet satis, quanta mala in morbo jam fractis sæpe corporibus expectanda sint. Quod iterum in Coacis Prænotionibus (u) habetur. Deliria circa necessaria, pessima. Explicata jam delirii natura, & enumeratis præcipuis varietatibus, unde reliquæ intelligi facile possunt, indagandæ sunt causæ, a quibus consistit, per fidelia observata, delirium produci.

corpore, & vicissim mutabilitas corporis a mutata cogitatione pendet. Cum autem omnes nervi, quantum huc usque per Anatomem cognosci potuit, in sua origine & decursu distinctissimi sint, neque cum adjacentibus aliis uniantur unquam, sed maneant separati; patet, sensorium commune esse congregationem omnium locorum in cerebro, unde fibræ medullofæ, quæ nervorum proprie dicendam substantiam constituunt, originem sumunt ex corticali dicta cerebri substantia. Adeoque patet, delirium semper ponere cerebri medullofi affectionem morbosam, quoniam in medulla cerebri ille locus est, unde idearum ortus pendet.

Cum autem constare videatur ex Physiologicis (vv), totam medullam cerebri, ex vasculosa corticis compage (quæ per injectiones Anatomicas demonstratur) oriundam, illique, uti videtur, continuam, pariter minimis constare vasculis, quæ tenuissimum totius corporis fluidum ferunt, patet, hic omnia illa vitia locum habere posse, quæ in majoribus vasis, crassiora fluida continentibus, observantur. Poterit enim & hic obstructio locum habere; dum v. g. ab externa causa comprimente angustantur tenerrima hæc vascula. Quidquid etiam impedit influxum, transfluxum, & effluxum per cerebrum, poterit deliria producere; quia turbat secretionem & motum spirituum nervosorum per nervos & medullam cerebri ipsam. Præterea videmus, in

(*) Ibidem (s) Numer. 68. Charter. Tom. VIII. pag. 846. (t) Aphor. 53. sect. VI. Charter. Tom. IX. pag. 285.
(u) Num. 100. Chart. Tom. VIII. pag. 837. (vv) Herm. Boer. Institut. Medic. §. 283.

reliquis visceribus requiri determinatum velocitatis impetum, quo fluida per vasa, illorum substantiam constituentia, moventur; atque turbari viscerum illorum functiones a nimis rapido vel lento motu: idem ergo & in cerebro verum erit. Forte a sola violentiori velocitate in febrium intermittentium summo vigore delirant multi; atque ideo cessat delirium in his, dum, declinante paroxysmo, minuitur hæc velocitas. Omnes ergo causæ obstructionis, & inflammationis, ejusque sequelæ hic locum habent; omnia, quæ notum circulatorium nimis accelerant vel retardant, huc pariter facere possunt; quatenus nempe humorum motum per cerebrum impediunt, vel turbant. Adeoque patet a plurimis causis produci posse hoc malum.

Verum omnes illæ hætenus memoratæ causæ, a quibus cerebri medullofi affectio morbosa pendet, unde delirium producitur, in ipso cerebro hærent. Interim tamen ab aliis partibus corporis affectis potest sic affici sensorium commune, ac si causa physica in ipso cerebro præexistisset; cum tamen longe aliis in locis hæreat origo mali. Res hæc summi momenti in Praxi Medica est, uti facile patet, adeoque seriam meretur considerationem.

Veteres Medici jam notaverant signa futuri delirii ex mutationibus observatis in aliis corporis partibus. Sic Hippocrates dixit (x): Quod si in hypocondrio pulsus quoque insit, perturbationem significat vel delirium. Juxta ventrem in febre palpitaciones mentis emotiones faciunt (y). Imo Galenus aperte dixerat (z), quod fiunt epilepsia, cari, comata, cataleptæ, deliria, melancholia quibusdam ob stomachum imbecillum, consentient principio quod in cerebro & nervis est. Et alibi de ore ventriculi sequentia habet (a); At quedam (partes) quamvis propriis appositæ non sint, ob generis tamen communitatem, vel quandam affectionis proprietatem, partes facultatum principia continentes lædunt. Osigitur ventriculi, quum vitalem facultatem ad Sympathiam ducat, syncopas insert; quam vero animale proprie appellatam, deliria vel convulsiones. Quamvis autem a variis locis corporis læsis, & distinctissimis quidem, sensorium commune turbari posse constat ex illis, quæ in Vulnerum historia, uti etiam in Capitulis de Dolore & Convulsione dicta fuerunt (atque postea illud adhuc probabitur, ubi de Melancholia, Mania, Epilepsia &c. dicendum erit) tamen delirium, consideratum tanquam symptomata febrile, frequentissime observatur adesse, dum circa præcordia mali origo hæret: quo sublato, delirium tollitur, licet capiti nulla medela adhibeatur.

Præcordiorum autem vocabulum varia significatio usurpatum fuisse legitur. Sic Præcordia uno nomine extra vocavit in homine Plinius (b). Alibi vero dixit (c). Extra homini ab inferiore viscerum parte separantur membranis, quæ præcordia appellant, quia cordi prætenduntur, quod greci appellaverunt phrenas. Et patet ex illis, quæ hunc textum sequuntur, quod præcordiorum nomen diaphragmati tribuerit. Plurimis tamen aliis in locis de præcordiorum duritie & mollitie dixit, tanquam tactui obviis, adeoque & alias partes nomine designavit.

Et apud Celsum (d) præcordiorum durorum, mollium, tumentium &c. sæpe mentio fit; satisque patet, præcordia apud ipsum ideam significare, quod Hypochondria apud Hippocratem & reliquos Medicos Græcos veteres. Neque videntur tantum illas partes hoc nomine designasse, quæ sub cartilaginibus costarum reconduntur, sed simul omnia, quæ Epigastrio sic dicto continentur. Unde hodie communi in arte usu obtinet, præcordiorum nomine intelligere omnia illa, quæ hærent in illo spatio, quod inter diaphragma & planum perpendiculare, circa finem diaphragmatis in lumbis erectum, & abdomen bifariam sic dividens, concipi potest; adeoque præcordia complectuntur cardiacam dictam; hypochondria, epigastrium.

Fidelis observatio morborum docuit, sordes circa præcordia hærentes, sive ex indigestibili materia assumta & hic corrupta; sive a contagio morbofo, vel a sponte secretis liquidis, nec excretis tamen, sed hic stagnantibus & corruptis, natas, turbare posse omnes actiones cerebri, deliria, furores & alia pessima mala producere. Et jam apud Hippocratem (e) hujus rei vestigia inveniuntur: ipsam enim Phrenitidem fieri dixit, a bile, quando commota ad viscera & septum transversum resederit. Quantam efficaciam habeant quandoque medicamenta & venena in ipsum cerebrum, licet tantum in ventriculo hæreant; illisque excussis inde, illico tollantur omnia mala; alia occasione (vide Commentaria §. 229. 2.) dictum fuit. Helmontius, dum similia contingere vidisset sæpius in morbis, nempe materiam causam morbi hære in distito satis loco ab illa corporis parte, in qua effectus illius causæ morbosæ observantur, vocabant illam potestatem, qua una pars affecta aliam distantem turbat, actionem regiminis; nova quidem, neque tamen adeo incepta, phrasi (f). Hæc autem videtur fuisse hujus viri opinio, singulis fere partibus corporis nostri inesse potentiam quandam per quam in alias & distantes quidem, possent agere, absque contactu corporeo; sic tamen, ut non in omnes singulæ imperium tale haberent, sed tantum in quasdam. Hæc est enim actio regiminis, sive dependentie quaquaversum radians, penetransque absque colligationis lenocinio: attamen non nisi ad objectum proprium (g). Unde & paulo post dixit: Regimen est, qua una pars parit alteri (h). Sola autem experimenta demonstrabant illam actionem regiminis unius partis in aliam, licet non adeo intelligeretur modus, quo illa actio fieret. Sic barba in viro generatur pubertatis tempore, dum semen foecundum conficitur: in castratis barba deficit, in quibus & totus sæpe corporis habitus, & animæ propensiones miro modo mutantur: per hos effectus, ablationem testium in castratis sequentes demonstrare voluit Helmontius actionem regiminis, quam testes habent. Uteri in sequiori sexu affectiones varias huc retulit, quæ nunc gulam, pulmonem, ventriculum &c. summa cum anxietate & miris sæpe symptomatibus afficiunt; atque explosit scholarum opinionem, quæ a malignis vaporibus, ab utero ad has partes elatis, deducebant omnia hæc mala. Quin imo credidit, illam regimi-

(x) In Prognost. textu 28. Charter. Tom. VIII. pag. 611. (y) Coac. Prænot. Num. 259. Chart. Tom. VIII. pag. 809.
(z) De Symptom. causis Lib. I. cap. 7. Chart. Tom. VII. pag. 60.
(a) Commentar. 1. in Hippocr. de vitio in morbis acutis Chart. Tom. XI. pag. 71.
(b) Lib. XXX. cap. 5. pag. 716. (c) Lib. XI. cap. 17. pag. 285.
(d) Lib. III. cap. 20. pag. 150. 150. & pluribus aliis locis.
(e) De Affectionib. cap. 7. Charter. Tom. VII. pag. 622.
(f) J. B. Helmont. in Capitulo: Ignota actio regiminis pag. 168. &c.
(g) Ibid. pag. 169. Num. 38.
(h) Ibidem pag. 270. Num. 40.

gimnis actionem posse considerari, tanquam vim, que lucis instar totum corpus, vel objecta saltem sua, afficit & disponit, juxta donum & fines sibi a Creatore seminaliter implantatos (i). Nisi enim ex instituto Creatoris illa vis, quam actionem regiminis vocavit, limitaretur ad quasdam partes; cur barba in mento, & non in fronte, aut alibi succrescit? cum sit testium universale illud luminis effluviu per totum. Sufficiet Medicis per rerum experimenta novisse mira illa imperia quarundam partium corporis in alias, licet forte, subtilibus disputationibus non adeo indulgentes, ingenue fateantur, se non evidenter intelligere modum, quo hæc actio fiat. Actionem illam in distitas partes absque ullo medio corporeo perfici voluit Helmontius, verum hoc probatu difficillimum foret. Omnes enim corporis partes sic uniantur inter se, ut Hippocrates (K) dixerit; *Principium corporis mihi quidem nullum videtur, sed partes omnes per eque principium omnesque finis*. Descripto namque circulo, principium non invenitur. Eademque ratio morborum intoto corpore. Et paulo post subjungit sequentia maxime notanda: *Singule vero corporis partes, altera alteri, quum huc vel illuc impetum fecerit (ἐπιφορά) statim morbum facit. Venter capiti, & caput carnis ac ventri, & relique omnes eadem ratione, quemadmodum venter capiti, & caput carnis ac ventri*. Legi meretur integrum hoc Hippocratis capitulum, ubi & plura alia pulcherrima habentur, quæ huc pertinent: patet tunc, credo, Helmontii hanc opinionem non adeo novam habendam esse, licet aliis verbis hanc tradiderit, & miris modis hanc explicare conatus fuerit. Nec mirum est, heteroclitum illum virum plurima ex veteribus Medicis hausisse, cum ipse fateatur (L), se bis opera Galeni, semel Hippocratem, cujus Aphorismos fere memoriter didicerat, totum Avicennam, & tam Græcos, Arabes, quam Modernos forte sexcentos ferio & attente perlegisse non tantum, sed & per locos communes annotasse, quidquid singulare in illis & calamo dignum videretur. Dicit quidem, piguisse insumti laboris atque annorum, dum collectam suppellectilem relegens suam cognosceret egestatem. Verum admodum verosimile videtur, non penitus deletam fuisse memoriam illorum, quæ legerat, quamvis postea solis meditationibus indulgens illa, quæ ex Veteribus hauserat, & in succum quasi & sanguinem converterat, aliis verbis enunciaret, & pro novis & inauditis traderet; inscius forte, se primas horum omnium ideas ex Medicis Antiquis hausisse, quibus semper iniquior ubique in suis operibus videtur.

Cum autem nervi per omnes & singulas partes corporis dispergantur, omnes ab eadem origine,

§. 702. **N**Am pro varietate illarum (701.) diversa remedia, & medendi methodus debent eligi; pediluvia, epispastica pedum & poplitum; frictiones harum partium; clysmata diluentia sæpe applicata; victus tenuis; potus sedans, deobstruens, diluens, medicamenta ad caput emollientia; emetica quandoque; purgantia; levia anodyna; cruoris ex pede emissio; hæmorrhoidum solutio; menstruorum laxatio, primaria habentur.

Cum autem interna illa cerebri dispositio, a qua delirium oritur, varios habere gradus observetur (vide §. 700.) sic ut vel simplices nascantur tantum ideas, facile debiles, quia minor est illa mutatio sensorii communis a causa interna producta, quam sunt illæ impressiones, quæ ab objectis exter-

encephalo nempe, oriundi, omnibusque cum sua origine liberum commercium sit: & per nervos absque ullo notabili temporis intervallo illud impetu faciens (τὸ ἐπιφέρει Hippocratis) efficaci voluntate determinatum partes corporis, ab encephalo etiam remotissimas, moveat; & vicissim mutatis per objecta externa nervis, mutetur cogitatio illico; videtur admodum probabile esse, actionem illam regiminis, qua una corporis pars alteri quasi imperat, pendere a nervis. Videtur ulterius confirmari hæc opinio, quia illud regimen in alias partes, & in ipsum etiam sensorium commune, maxime observantur in illis corporis locis, quæ plurimos nervos habent; & imprimis ubi locantur magni trunci nervosi, qui propagibus nervosis emissis plurimis aliis partibus prospiciunt. Unde superius illud ventriculi orificium, cui parisi octavi trunci adjacent, & ramos adeo copiosos dant, ab omni ævo tali regimine præditum inventum fuit. Non mirum ergo videbitur, si hoc in loco collectæ sordes, sive a bile aciori sponte sua, vel per febrem mota & corrupta, totum sensorium commune turbare possint, atque, his sordibus excussis, excitatæ turbæ sileant illico. Interim tamen nihil in talibus casibus invenimus, nisi simplicem tantum contactum nervose ventriculi fabricæ a vitiosis hic stabulantibus humoribus, neque intelligimus modum, quo illa mutatio in sensorio communi a tali causa contingat. Sufficit tamen Medico novisse, a talibus in his locis hærentibus posse deliria, convulsiones &c. quamvis ignoret omnino, qua lege hæc fiant; quia, hoc cognito, facile invenit indicationem curatoriæ, quæ jubet, hæc illico tollenda esse. Optimum enim est, ad curationem ægotantium partium accedere per eas, quæ morbos faciunt; sic enim quam optime quis ægotantis partis principio medebitur (m).

Monitus ab optimo Præceptore, frequentem satis delirii in febribus causam esse sordes circa præcordia collectas, postea attentus huic rei vidi sæpius hoc verissimum esse; & unico vomitorio dato, excussa hæc faburra, recorder plures illico respuisse.

Cum ergo a diversis adeo causis delirium in febribus fiat, patet satis, omni cura hæc investigandas prius esse, ut curatio rite institui possit. Nimirum velocitatis, stagnationis, obstructionis, inflammationis vel glutinosi frigidi lentoris, quibus turbari vel impediri possunt influxus, transfluxus, effluxus humorum per cerebrum, signa alibi data fuerunt. Sordes autem circa præcordia collectas docent imprimis sequentia: lingua sordida, sapor amarus fastidiosus, nausea, vomitus, anxietas: confirmatur hæc diagnosi, si nulla signa doceant, alias causas adesse, a quibus delirium expectari possit.

nis in sensuum organa agentibus sunt; vel ideas tales in delirantibus natæ tam validam mutationem sensorii communis pro sua causa habeant, ut æquet vel superet actiones objectorum externorum, tuncque iudicium, animi affectus, & imperiosissimæ corporis motus sæpe sequuntur; atque tunc sæpe

vix

vix deleri poterit præsens illa conditio sensorii communis, licet etiam tolleretur causa, quæ primam huic malo originem dederat. Cumque & obanimi affectus validos simul natos, & ob corporis motus hos sequentes, pessima quæque in morbis metuenda sint; patet omnem curam adhibendam esse, ut delirium in primo quasi limine cognoscatur & curetur, & attendatur ad illa signa, quibus delirium brevi futurum vel jam incipiens detegi possit. Optima comparatione hanc rem elucidavit Galenus (n): sicut enim plantæ etiam vulgatissimi usus, dum recens e tellure emergunt, non distinguuntur nisi a peritis hortulanis; adulta vero ab omnibus facile cognoscuntur; sic etiam ferax delirium, in quo ægri lecto exsiliunt furibundi, clamant, adstantes lædere conantur &c. neminem latet: verum dum incipit formari illa interna cerebri dispositio, delirii futuri causa, in suis quasi incunabulis adhuc delitescens malum non nisi a peritis Medicis cognoscitur. Hæc fuit ratio, quare Hippocrates adeo sollicitè enumeravit illa signa, quibus futuri delirii metus indicatur: *Curationem enim optime instituet, qui ex presentibus affectibus futuros prævidet (o)*. Cum autem tanti momenti sit, futurum delirium prænocere, non inutile erit hæc signa colligere. *Prænum in ventre cubare, cui non assuetum est etiam sano sic decumbere, delirium significat, aut dolorem locorum circa ventrem (p)*. *Dentibus fridere, quibus non consuetum est a pueritia, insaniam & mortem portendit (q)*. *Magna, & longo tempore facta respiratio delirium significat (r)*. *Si in hypocondrio pulsus instat, perturbationem significat, vel delirium: verum oculos eorum intueri oportet. Si enim crebromoveantur, expectanda insaniam est (s)*. *Vigilia futurum delirium præsignat (t)*. Si abscessus critici in morbis prodeuntes dispareant iterum, delirii periculum adesse & interitus, monuit (u). *Auris dolor acutus, cum febre continua & vehementi, gravis. Periculum enim est, hominem delirare & interire (vv)*. *In capitis doloribus æuginosi vomitus cum surditate & pervigilio citam insaniam significant (x)*. *Lingam asperam & aridam inter Phrenitidis signa recensuit (y)*. *Lingam tremulam pro signo non constantis mentis habuit. (z)*. *Faciem bene coloratam & rotundum aspectum huc pariter retulisse videtur (a)*. Inter præcipua autem delirii futuri signa & hoc habebatur: *Præter consuetudinem aliquid facere, vel aliquid magno studio curare (τὸ πρὸς τὸν νόσον) prius non consuetum, aut contrarium: pravum ac delirio proximum (b)*. Designat enim turbari iam sensorium commune, unde iudicium & animi affectus hoc sequentes pendet. Huc etiam referuntur *ferax responsum in homine moderato (c)*; & illa, quæ indecore geruntur ab homine verecundo, ut *status sonori emissio (d)*, nisi de industria ægrum hoc fecisse constat: *Manus ante faciem atollere, muscas quasi venari inani opera, flocos carperæ de vestibus, vel pariete (e)*. Et in se ipso hoc expertus fuit Galenus (f). Quum enim per ætatem febre ardente decumberet adhuc adole-

scens, putabat festucas atrii coloris ex pariete, similesque flocos ex vestibus, eminere: quos dum auferre tentabat, nihilque sub digitis inveniret, acriori adhuc studio idem faciebat. Quibus dum occupabatur, audiebat duos ex amicis adstantibus dicentes: *Jam & flocos hic evellit & festucas colligit*. Tunc autem statim intellexit, se hæc fecisse; & monuit amicos, ut opem ferrent, ne in phrenitidem incideret. Ex qua historia simul pulchre apparet ille delirii gradus, in quo ideas ab interna cerebri dispositione natas nondum sequitur iudicium, nec animi affectus. Monet enim Galenus se sic animo constituisse, ut *rationalis facultas non vacillaret*: unde amicis dixit, ut caverent. Plura sparsim hinc inde alia apud Hippocratem, signa delirii futuri inveniuntur, modo tamen enumerata sunt præcipua & frequentissima.

Cum autem adeo diversæ causæ delirii febrilis esse possint, patet satis, nullam universalem methodum curationis posse tradi; sed pro varietate causæ alia requiri remedia. Longe enim alia medela requiritur, dum inflammatoria densitate spissus sanguis encephali vasibus impactus hæret, quam si exhausto per diuturnam febrem corpore deliret homo. Cum autem delirium, consideratum tanquam symptoma febrile, plerumque comitem habeat majorem velocitatem circulationis; hinc omnia illa, quæ minuendo copiam humorum, avertendo impetum versus alia loca, tollendo vel enervando stimulum agunt, vel diluendo & attenuando humores debitant illis meabilitatem conciliant, aut nimium impetum sopiunt, primaria hic remedia habentur. Horum autem enumeratio jam sequitur.

Pediluvia, epispastica pedum & poplitum, Frictiones harum partium. Omnia hæc impetum & copiam sanguinis derivant versus inferiores corporis partes, adeoque ab encephalo avertunt. Sanguis enim ex corde per arteriam aortam pulsus partim versus superiora partim per aorta descendens trunccum versus inferiora, tendit: si ergo laxentur vasa partium inferiorum, adeoque & minuatur resistentia sanguini in hæc vasa influxuro; patet facile, majori copia sanguinem versus inferiora tendere debere, adeoque obtineri veram revulsionem ab encephalo. Balnea autem vaporis præcipue hic profunt, quia & potentius laxant & emolliunt; & præterea nullus metus est, ne a pressione liquidi, cui partes immergantur, ardeant vasa. Constat enim ex hydrostaticis, fluidum premere immersa his corpora, & hanc pressionem crescere ad instar altitudinis fluidi. Si ergo pedes immergantur ad parvam altitudinem aquæ calidæ, simulque curetur, ut vapor aquæ nudatam inferiorem corporis partem tangat undique, pulcherrime huic scopo satisfiet; dum simul erectus corporis situs plurimum prodest (vide Commentaria §. 610.) Tumor autem & rubor partium tali balneo expositarum satis evincunt, majori copia versus illas derivari humores. Epispastica vero agunt, quatenus stimulis suis vasa partium, quibus applicantur, irritant in frequentiores

(n) In Comment. in L. I. Prædict. Hippocr. tex. 1. Chart. T. VIII. p. 693.

(o) Hippocr. in Prognost. sentent. 3. Chart. T. VIII. p. 684.

(p) Ibidem p. 603. (q) Ibid. p. 604. (r) Ibid. p. 607.

(s) Ibid. p. 611. (t) Ibid. p. 625. (u) Ibid. p. 627.

(vv) Ibid. p. 670. (x) Hippocr. Protrhet. L. I. Chart. T. VIII. p. 706.

(y) Ibidem p. 698.

(z) Ibid. p. 711. & in Coacis N. 214. ubi instar dubij proponitur hoc signum p. 835.

(a) In Coacis N. 214. ibid. p. 834. (b) Ibid. N. 48. p. 835.

(c) In Protrhet. L. I. Chart. T. VIII. p. 730.

(d) In Prognost. ibid. p. 630. 631.

(e) Ibid. p. 602.

(f) De locis affectibus L. IV. c. 2. Chart. T. VII. p. 655.

(i) Ibid. p. 172. N. 47.

(k) De locis in homine c. 1. Chart.

(l) J. B. Helmont. in Capitulo: *studia auctoris*. p. 16. N. 15.

(m) Hippocr. de locis in homine c. 1. Chart. T. VIII. p. 318.

T. VII. p. 357.